

Molnár Mihályt, az MTA Atommagkutató Intézet tudományos munkatársát,

Sódor Ádámot, az MTA Konkoly Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézet tudományos segédmunkatársát,

Unger Tamást, az MTA – Budapesti Műszaki Egyetem Kondenzált Anyagok Kutatócsoport tudományos főmunkatársát,

Hriczóné Szebeni Beátát, az MTA – Semmelweis Egyetem Gyermekgyógyászati és Nephrológiai Kutatólaboratórium kutatói segédmunkatársát,

Jankovics Tündét, az MTA Növényvédelmi Kutatóintézet tudományos munkatársát,

Kevei Éva Gabriellát, az MTA Szegedi Biológiai Központ, Növénybiológiai Intézet tudományos munkatársát,

Molnár Gábort, az MTA – Szegedi Tudományegyetem Agykérgi Neuronhálózatok Kutatócsoport tudományos főmunkatársát,

Oláh Szabolcsot, a Kutatócsoport tudományos segédmunkatársát

Móricz Ágnest, az MTA Növényvédelmi Kutatóintézet tudományos munkatársát,

Orbán Tamást, az MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája Membránbiológiai Kutatócsoport tudományos főmunkatársát,

Papp Krisztiánt, az MTA-ELTE Immunológiai Kutatócsoport tudományos segédmunkatársát,

Szabó Szilárdot, az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet tudományos munkatársát,

Udvardyné Galamb Orsolyát, az MTA – Semmelweis Egyetem Molekuláris Medicina Kutatócsoport tudományos munkatársát,

Kele Sándort, az MTA Geokémiai Kutatóintézet tudományos munkatársát,

Ósi Attilát, az MTA Paleontológiai Kutatócsoport tudományos munkatársát

Nemzeti ünnepünk alkalmából még számos tudós, kutató és egyetemi oktató vehetett át állami kitüntetést. A teljes lista megtekinthető egyebek mellett:

http://www.nol.hu/belfold/lap-20090316-20090316_2-II

A kitüntetésekhez gratulálunk

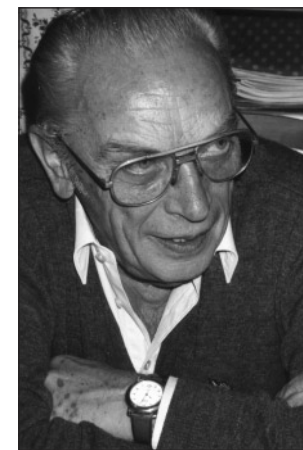
Megemlékezés

Koch Sándorról megemlékezni nehéz feladat. Kivételesen gazdag életútjáról röviden képet adni szinte lehetetlen. Ezeket a sorokat is csak azért vállaltam, mert mint életében többször is hangoztatta: „létezni annyit tesz, mint tökéletlennek és korláatosnak lenni”. Ennek tudatában íródtak e sorok.

Koch Sándor 1925. január 19-én kiváló gének kombinációjával született Budapesten. Kossuth-díjas mineralógus professzor édesapja (id.

Koch Sándor), szerveskémikus nagyapja (Koch Ferenc), geológus akadémikus nagybátyja, Koch Antal) mind világhírű tudósok voltak. Ehhez jött anyai ágról a biológia-kémia szakos tanár édesanyja (sz. Oppenheimer Márta), akinek felmenői között találjuk az akadémikus költő Garay Jánost. A kivételes géneket kiegészítette a szeretve nevelő család és a gazdag házikönyvtár környezete. A tágabb környezet történései már korántsem voltak ennyire kedvezőek. A világháború és az azt követő diktatúra éveinek túlélése emelt fővel, egyenes gerinccel és szókimondással olyan terhet rótt rá, amely enyhénszólvá nem egyengette életútját.

A budapesti majd szegedi piarista gimnáziumi évek után a Szegedi Egyetem medikus hallgatója lett, ahol Ivánovics György Mikro-

KOCH SÁNDOR

1925–2009

biológiai Intézetében kezdett virológiával foglalkozni. 1948 után sorra jelentek meg magyar, német majd angol nyelvű társszerzős publikációi. 1953-tól a Humán Oltóanyag Intézet vírusosztályát, majd 1957-től az Országos Közegészségügyi Intézet poliovírus-laboratóriumát vezette. Itteni munkájának kiemelkedő eredménye van. Neki köszönhetjük a borzalmas gyermekbénulás hazai járványának leküzdését a vezetésével kialakított oltóanyag révén.

Érdeklődése közben egyre inkább a mélyebb összefüggések és az elméleti kérdések felé fordult. A Pasteur Intézet Nobel-díjas mikrobiológusa, André Lwoff meghívására tett franciaországi egyéves tanulmányútjának tapasztalatai meghatározóak lettek további életére. Lwoff-ot mesterének tekintette, csodálva annak gyökereikig nyúló, szintetizáló holisztikus, intuitív intelligenciáját. Hazatérve 1964-ben kandidátusi, majd tíz évvel később akadémiai doktori fokozatot szerzett. Időközben a SOTE II. Kórbonctani Intézetébe került, ahol a sejtmembrán működésének dinamikájáról tett újszerű, jelentős megállapításokat. 1976-ban az ELTE címzetes professzora lett, itt tartott előadásaival tovább bővítve csodáló tanítványainak körét. 1998-ban a magyar tudomány „nagy öregjeinek” kijáró

Eötös-koszorúval tüntette ki az Akadémia. Nem sokkal halála előtt, 2008 decemberében a Magyar Örökség Díjjal ismerték el. Bár messzemenően megérdemelte volna, maga nem lett az MTA tagja, tanítványai közül azonban mára többen is akadémikusok.

Koch Sándor több mint száz publikációja között könyvek, könyvfejezetek, szakkikkek, esszék, ismeretterjesztő és besorolhatatlan műfajú gyöngyszemek találhatók.

A felsorolt adatok messze nem mutatják Koch Sándor fantasztikusan gazdag és hatékony életét, iskolateremtő egyéniségét, kivételes intelligenciáját, bámulatosan széleskörű műveltségét, humorát, szerénységét és szerető emberségét. Azok, akik csak kevéssé ismerték, szerencsére képet kaphatnak minderről a 80. születésnapjára kiadott könyvből, melynek címe *Pillanat, ember, végtelenség* (Kolozsvár: Scientia Kiadó, 2005).

Koch Sándorral kapcsolatban minden rendkívüli volt. Ahogy ő maga is említi egyik vele készült interjúban, „egész életemben az volt a fura helyzet, hogy mindig onnan lógtam ki, ahol éppen voltam.” A köszöntő kötet is kilóg a hasonló műfajok sorából, hiszen róla nem könnyű, talán nem is lehet megfelelő laudációkat írni. Megtették ezt szerzőjükről a kötet 80 %-át kitevő Koch Sándor-cikkek és eddig kiadatlan kéziratok. A könyv olyasmi, mint egy mindenki számára fontos *Intés az őrzőkhöz*.

A tudomány művelőit szerénységre, alázatra tanította. Gyakran figyelmeztetett: „A tudás növelése a tudatlansággal érintkező határ felszínét növeli.” A zseniális sztregovai magyarra, Madách Imrére gyakran hivatkozott. „Felfoghatatlan, hogy aki valaha olvasta a *Tragédiát*, képes még az emberi mindentudás gögje nyilvánvaló hülyeségének bűnébe

esni”. Majd másutt: „Vajon lesz-e elegendő erő és önmérséklet a kutatókban” – kérdi, és teszi rögtön hozzá – „(mert pénzemberekben, politikusokban és katonákban biztosan nem lesz) ahhoz, hogy a természet csodálatos harmóniáját és szépségét megismerve felébredjen bennük az illő alázat és a szent borzadály? Hiszem, hogy igen, és ez a garancia arra, hogy a tudomány a jövőben is az összhangzó értelmet és nem a rövidlátó érdeket fogja keresni.” Koch Sándor egyértelműen ezt tette, e szerint élt. „Annak van élete a halál előtt, – írja *A századvég szellemi körképe* című kötetben (Pécs: Jelenkor Kiadó, 1995) – aki léte végességének és elkerülhetetlen halálának nyugodt tudatában olyan értékrendet alakít ki magában, amelyben a legfőbb érték a belső harmónia önmagával és a világgal, és a teljes belső függetlenség mindattól, ami természetétől fogva időleges, múlandó.”

Koch Sándor belső harmóniája a hitéből és természettudományos ismereteiből egyaránt fakadt. Idézem szavait: „irányított véletleneknek lehet az eredménye, hogy a Világegyetem egy zugának egy picit pontján viszonylag rövid, 15 milliárd év alatt, egyszer csak öntudatra ébredt az Univerzum. Ez döbbenetes, ezért én azt hiszem, hogy aki természettudománnyal foglalkozik és elemi józan ésszel rendelkezik, nem lehet ateista. [...] a magam részéről habozás nélkül el tudom fogadni, hogy létezik egy szeretetteljes, abszolút jóindulatú és bölcs Szellem – én speciel Istennek hívom – aki az egész Világegyetemet kézben tartja, és valahonnan valahova elvezeti, anélkül hogy állandóan pizskálna.”

Koch Sándor csodálatos tanár volt. Egyetemi katedrán és a laborban éppúgy, mint a Sodrás Klubként ismert otthonában mindig figyelő és lelkesen vitázó tanítványokkal, barátokkal volt körülvéve. Mint egy számítógé-

pes Google-kereső, pillanatok alatt emelte le 15 ezer kötetes könyvtárából a releváns forrásmunkát, ha egyáltalán szükség volt saját agyának kiegészítésére. *Szubjektív virológia* című munkája valódi műalkotás a tankönyvek között. Magam a vírusok genetikáját az egyetemen több éven át tanítva tapasztalhattam, hogy mily nehéz a szakkifejezésekkel terhelt száraz tényanyag elmagyarázása. Koch Sándor, a mester, ezt érdekesen, csaknem izgalmasan meséli el, hasonlatokkal megvilágítva, személyes élményekkel, szépirodalmi idézetekkel színezve, kiegészítve. Ahogy Veckerdi László jellemzi e művet (in: Juhász-Nagy Sándor – Nienhaus Rózsa – Szilágyi András szerk.: *Pillanat, ember, végtelenség. Írások Koch Sándortól és Koch Sándorról*. Kolozsvár: Scientia Kiadó, 2005) – megint csak Koch Sándor-i fogalommal – itt a tudomány is történik, nem pedig van.

Koch Sándor élete utolsó éveig dolgozott. Bár mint egy barátjának írt levelében állította, idézem: – „én már csak a lelátóról figyelem a bunyót” – onnan is rengeteg hasznos bekiabálást hallottunk tőle. Humoros hasonlatai, meglepő szófordulatai mögött mindig megszívlelendő, mély bölcsesség rejlett. A valódi, intellektuális játékot is szerette. Nem véletlen, hogy vállalta a Nobel-díjas Manfred Eigen és munkatársa Ruthild Winkler vaskos könyve, *A játék* lefordítását.

James P. Carse amerikai vallásfilozófus szerint kétféle játék van: véges és végtelen. A véges játékot nyeresre játsszák (ez nem Koch Sándor stílusa). A végtelent a játék folytatására.

Kedves Sándor, szeretett Sanyi bácsi, továbbjutottál!

Vida Gábor
az MTA rendes tagja

